

Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om vilka hjälpmedel som får användas för att stoppa fordon enligt 10 § 5 polislagen (1984:387) m.m.;

RPSFS 2011:14
FAP 104-1

Utkom från trycket
den 13 januari 2012

beslutade den 5 december 2011.

Rikspolisstyrelsen föreskriver följande med stöd av 13 § första stycket 4, 13 d § 4 och 5 samt 13 e § förordningen (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen och meddelar följande allmänna råd.

Författningsbestämmelser

1 § Bestämmelser om Polisens rätt att använda våld finns i 10 § polislagen (1984:387). Allmänna principer för polisingripande finns i 8 § polislagen.

I Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om Polisens särskilda hjälpmedel vid våldsanvändning (FAP 933-1) finns närmare angivet vilka hjälpmedel som är tillåtna för poliser vid våldsanvändning.

2 § I 28 § polislagen (1984:387) finns bestämmelser om dokumentation över ingripande som innebär användning av tekniska hjälpmedel för att stoppa fordon eller annat transportmedel. Närmare bestämmelser om dokumentation enligt 27 och 28 §§ polislagen finns i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd i ämnet (FAP 100-2).

3 § Bestämmelser om stoppande av fordon finns i 10 § 5 och 22 § polislagen (1984:387).

4 § I 11 kap. trafikförordningen (1998:1276) finns bestämmelser om förande av utryckningsfordon m.m.

5 § Bestämmelser om arbetsmiljöns beskaffenhet och om arbetsgivarens allmänna skyldigheter när det gäller att bl.a. förebygga att arbetstagare utsätts för ohälsa eller olycksfall i arbetet finns i 2 och 3 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160).

I arbetsmiljöförordningen (1977:1166) finns bestämmelser om anmälan till Arbetsmiljöverket vid dödsfall eller svårare personskada som drabbat arbetstagare.

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993:02) finns bestämmelser för arbete där det kan finnas risk för våld eller hot.

6 § Vid ingripande som syftar till att med hjälpmedel stoppa ett fordon eller annat transportmedel ska följande beteckningar med nedan angiven betydelse användas.

Beteckning	Betydelse
Tekniska hjälpmedel	Spikmatta, fordonsnät och fast hinder
Spikmatta	En anordning som syftar till att väsentligt försvåra ett fordonets fortsatta färd genom att punktera fordonets däck
Fordonsnät ¹	En anordning som fångar upp ett fordon i rörelse i syfte att hindra dess fortsatta färd
Fast hinder	En anordning som blockerar vägen och som syftar till att hindra ett fordonets fortsatta färd
Förföljande	Körning med ett polisfordon efter ett flyende fordon i syfte att stoppa den flyendes fortsatta färd
Efterföljande	Körning med ett polisfordon i syfte att ta reda på vart den flyende tar vägen och för att, när sådana förutsättningar föreligger, ingripa enligt 22 § polislagen
Stängning	Åtgärd som syftar till att hindra fortsatt färd med ett fordon genom att polisen med hjälp av fordon under färd, stänger in det förföljda fordonet mellan flera polisfordon eller mellan ett eller flera polisfordon och en annan avgränsning och därigenom hindrar fortsatt färd
Prejning	Åtgärd som syftar till att hindra fortsatt färd med ett fordon. Det sker genom att polisen med fordon fysiskt tränger ett flyende fordon och därigenom tvingar det att stanna

7 § Ett påbörjat förföljande, efterföljande eller planerad stängning eller prejning ska omedelbart rapporteras till vakthavande befäl. Denne, eller den som han eller hon utser, ska därefter leda polisinsatsen.

Utan hinder av vad som sägs i första stycket får en motorcykelpatrull eller en ensampatrull tillfälligt avvakta med att rapportera insatsen till vakthavande befäl, om förhållandena är sådana att rapporteringsåtgärden kan medföra allvarlig fara för trafiksäkerheten. Om rapporteringsåtgärden dröjer längre än tillfälligt ska den påbörjade eller planerade insatsen dock omedelbart avbrytas.

Prejning får förekomma endast i fall där det är synnerligen angeläget att omedelbart hindra ett fordonets fortsatta färd. Prejning får ske utan föregående rapport till vakthavande befäl endast om det bedöms att ett avvaktande med åtgärden skulle medföra större risker än prejningen.

Allmänna råd

Vid förföljande är huvudsyftet att stoppa den flyende varför den flyende genom ljud- och/eller ljussignal, på ett tydligt sätt görs uppmärksam på att han eller hon ska stanna. Avståndet mellan fordonen kan vara litet.

Vid efterföljande är syftet att ta reda på vart den flyende tar vägen och när omständigheterna tillåter ingripa mot fordonet eller föraren. Med hänsyn till den påverkan polisens körsätt och användning av larmanordningar kan ha på den flyende bör i normalfall inte ljud- och ljussignal användas vid efterföljande. Avståndet mellan fordonen bör heller inte vara kortare än nödvändigt för att poliserna på håll ska kunna uppfatta den flyendes fortsatta färd.

Förföljande, stängning och prejning utsätter inblandade och personer i närheten för allvarliga risker. Det är därför särskilt viktigt att riskerna med åtgärden alltid vägs mot orsakerna till åtgärden. Om den flyende genom visad brottslighet är att anse som farlig för andra människors liv eller hälsa kan ett förföljande vara motiverat. Är den flyendes farlighet inte känd eller bedöms den inte vara av svårartad beskaffenhet, bör förföljandet avbrytas så snart det innebär allvarlig fara för att någon skadas. Prejning kan vara motiverad om den flyende visat sin farlighet genom synnerligen vårdslöst framförande av fordonet.

Andra omständigheter som kan ha betydelse för bedömningen av om en åtgärd ska genomföras eller inte är t.ex. vägens beskaffenhet, väderleksförhållanden, väglaget, trafikintensitet, tid på dygnet och bebyggelse längs vägsträckan.

Vakthavande befäl bör, med kontinuerlig inrapportering kring förföljandet som underlag, löpande bedöma om det mot bakgrund av trafiksituationen och beslutsunderlaget i övrigt – bl.a. den flyende förarens farlighet, den brottsmisstanke som riktas mot denne, vad som i övrigt är känt om föraren – sammantaget kan anses försvarligt att fortsätta ett förföljande, om detta ska avbrytas, övergå i ett efterföljande eller om tekniska hjälpmedel ska användas för att stoppa fordonet. Så snart olycksrisken bedöms kunna bli för stor bör förföljandet avbrytas.

I situationer där det finns anledning att anta att en angränsande polismyndighet kan komma att beröras av en insats, bör i protokollet antecknas tidpunkten för när denna underrättades och, i förekommande fall, när den övertog ledningen av insatsen.

Tekniska hjälpmedel

8 § Polismyndigheten fattar beslut om att använda spikmatta, fordonsnät eller fast hinder.

Allmänna råd

Vid val av tekniska hjälpmedel för att stoppa ett fordon är det särskilt viktigt att syftet med åtgärden vägs mot de risker som åtgärden kan komma att medföra. Hänsyn måste tas till såväl förare som passagerare i fordonet och till personer som kan befinna sig på eller i närheten av den plats som väljs för användning av tekniska hjälpmedel. Andra omständigheter som kan ha betydelse i sammanhanget är t.ex. vägens beskaffenhet, väderleksförhållanden, väglaget, trafikintensitet, tid på dygnet och bebyggelse längs vägsträckan.

Ett beslut om att använda tekniska hjälpmedel för att stoppa ett fordon bör fortlöpande omprövas fram till dess att det har verkställts. Varje tillfälle för omprövning bör dokumenteras med angivande av klockslag och bedömningsunderlag. I fall där det finns anledning anta att angränsande polismyndigheter kan komma att beröras av insatsen bör i protokollet antecknas när dessa underrättades.

Spikmatta

9 § En spikmatta får användas för att stoppa ett motordrivet fordon vid förföljande eller efterföljande eller i anslutning till en vägspärr. Spikmatta får dock inte användas mot ett tvåhjuligt fordon eller ett fordon som saknar skyddande kaross och säkerhetsbälten. Endast sådan spikmatteutrustning som har godkänts av Rikspolisstyrelsen får användas.²

En förare som ska stoppas med en spikmatta ska om möjligt förvarnas, för att därigenom beredas möjlighet att självmant stanna sitt fordon.

Användning av spikmatta utan förvarning får förekomma endast i fall där det är synnerligen angeläget att omedelbart hindra ett fordons fortsatta färd.

Allmänna råd

Användning av spikmatta vid förföljande eller efterföljande

För en polisinsats med spikmatta bör den från trafiksäkerhetssynpunkt mest lämpliga platsen väljas. En insats med spikmatta innebär risker för mötande trafik. Om möjligt bör en väg med skilda körbanor eller en enkelriktad väg väljas. En extra bred väg med god marginal för att

² Rikspolisstyrelsens förteckning över godkända särskilda hjälpmedel vid våldsanvändning inom Polisen, POL-109-3098/05.

genomföra en insats med spikmatta kan också vara en lämplig plats, under förutsättning att valet av plats inte innebär att man eftersätter de hänsyn som måste tas till riskerna för mötande trafik.

Mötande trafik bör, om det behövs av trafiksäkerhetsskäl, stoppas eller ledas till en annan väg. Mellan spikmattan och den polis som stoppar mötande trafik bör det inte finnas tillfartsvägar eller skymmande backkrön. Spikmattan bör inte läggas ut där det vid sidan av vägen finns bergväggar, stup, större vattendrag, större träd eller andra hinder. Vägen bör ha en rak sträckning mot och efter platsen för insatsen med spikmattan.

Framför den plats där spikmattan ska läggas ut bör vägsträckan fram till spikmattan hållas fri från all annan trafik på ett avstånd av minst 350 meter.

Platsen för spikmattan bör väljas så att den är synlig på ett avstånd av cirka 250 meter i färdriktningen för det fordon som ska stoppas. Ett varningsmärke med texten POLIS och en lykta som blinkar gult ljus bör sättas upp på en plats från vilken platsen för spikmattan är synlig.

Invid spikmattan på ena sidan av vägen bör placeras en polismålad bil med påslagen varningsblikker och larmanordning i form av blinkande blått runtlysende ljus. På motsatta sidan av vägen bör placeras ett varningsmärke med texten POLIS och en lykta som blinkar gult ljus eller visar fast rött ljus.

Efter det att en utlagd spikmatta passerats förekommer inte sällan att föraren kan fortsätta färden under en relativt lång sträcka. När en insats med spikmatta sker på en väg som inte har skilda körbanor eller är enkelriktad bör därför mötande trafik stoppas i god tid före insatsen och på säkert avstånd från insatsplatsen eller ledas in på en annan väg.

Användning av spikmatta i vägspärr

En vägspärr anordnas i syfte att, genom att kraftigt reducera en i och för sig normal körhastighet, under ordnade former kontrollera eller ingripa mot passerande fordon eller de som färdas i fordonet.

En vägspärr där spikmatta ska användas bör bestå av två polismålade fordon, som på var sin sida om vägen står uppställda mitt emot varandra i vinkel över var sitt körfält och med respektive fordons front i vardera körriktning. Fordonen ställs upp med ett inbördes avstånd så att de fordon som ska kontrolleras kan föras i en S-formad bana mellan de uppställda fordonen. Spikmattan bör vara utlagd vid en stopplats, som inrättas efter de utplacerade polisfordonen och från stopplatsen vara väl synlig från det fordon som ska kontrolleras.

För en polisinsats med spikmatta i en vägspärr bör den från trafiksäkerhetssynpunkt mest lämpliga platsen väljas, utan att kraven på en säker arbetsmiljö eftersätts. En insats med spikmatta i en vägspärr kan innebära risker för mötande trafik. Om möjligt bör väljas en väg som har skilda körfält eller en enkelriktad väg. En extra bred väg med god marginal för att genomföra en insats med spikmatta kan också vara en lämplig plats, under förutsättning att valet av plats inte innebär att

man eftersätter de hänsyn som måste tas till riskerna för mötande trafik.

Vägen bör ha en rak sträckning mot platsen för vägspärren, så att kontrollerande polis kan iaktta de fordon som närmar sig och ska kontrolleras i vägspärren. Ett varningsmärke med texten POLIS och en lykta som blinkar gult ljus bör sättas upp på ett lämpligt avstånd före vägspärren.

Vid vägspärren bör placeras ett varningsmärke med texten POLIS och en lykta som blinkar gult ljus eller visar fast rött ljus. De uppställda polisfordonen bör ha påslagna varningsblinkers och larmanordning i form av blått runtlysande ljus.

Efter det att en utlagd spikmatta passerats förekommer inte sällan att föraren kan fortsätta färden under en relativt lång sträcka. När en insats med spikmatta sker på en väg som inte har skilda körfält eller är enkelriktad bör därför mötande trafik stoppas i god tid före insatsen och på säkert avstånd från vägspärren eller ledas in på en annan väg.

Upprätthålls vägspärren under en längre tid kan mötande trafik, i stället för att stoppas eller ledas bort, släppas förbi vägspärren växelvis, om det bedöms möjligt från trafiksäkerhetssynpunkt eller med hänsyn till insatsen. Mötande trafik bör i sådant fall uppmärksammas på vägspärren genom att ett varningsmärke med texten POLIS samt en lykta som blinkar gult varningsljus sätts upp på samma sida av vägen som den mötande trafiken och på ett lämpligt avstånd från vägspärren.

Fordonsnät

10 § Ett fordonsnät får användas för att stoppa ett motordrivet fordon, dock inte ett tvåhjuligt fordon.

11 § Ett fordonsnät får användas endast när det är synnerligen angeläget att på ett snabbt och kontrollerat sätt hindra ett fordon fortsatta färd, för att i omedelbar anslutning till stoppandet göra ett ingripande mot förare eller passagerare. Användning av fordonsnät får ske utan att förvarning ges till föraren av det fordon som ska stoppas.

Allmänna råd

För en polisinsats med fordonsnät bör den från trafiksäkerhetssynpunkt mest lämpliga platsen väljas. En insats med ett fordonsnät innebär risker för mötande trafik. Om möjligt bör nätet placeras på en väg med skilda körbanor eller på en enkelriktad väg. En extra bred väg med god marginal för att genomföra en insats med fordonsnät kan också vara en lämplig plats, under förutsättning att valet av plats inte innebär att man eftersätter de hänsyn som måste tas till riskerna för mötande trafik.

När en insats med fordonsnät sker på en väg som inte har skilda körbanor eller som är enkelriktad bör mötande trafik stoppas i god tid före insatsen och på ett säkert avstånd från insatsplatsen eller ledas in på en annan väg. Mellan fordonsnätet och den polis som stoppar mö-

tande trafik bör det inte finnas tillfartsvägar. Eventuella tillfartsvägar bör spärras av.

Fast hinder

12 § Ett fast hinder får användas för att stoppa ett motordrivet fordon endast om det är synnerligen angeläget att omedelbart stoppa fordonet och andra metoder inte kan användas.

13 § En förare av ett fordon som ska stoppas med ett fast hinder ska förvarnas om detta för att därigenom beredas möjlighet att självmant stoppa sitt fordon. När det är möjligt ska förvarning ges även på annat sätt än med uppställda märken och andra liknande åtgärder som varning för ett fast hinder.

Framför den plats där ett fast hinder ska ställas upp ska vägsträckan fram mot det fasta hindret hållas fri från all annan trafik på ett avstånd av minst 350 meter.

Det fasta hindret ska vara väl synligt på ett avstånd av cirka 250 meter i färdriktningen för det fordon som ska stoppas. Hänsyn ska tas till vägtyp, väderlek, väglag och hastighet. På det ställe från vilket det fasta hindret är synligt ska det sättas upp ett varningsmärke med texten POLIS och en lykta som blinkar gult ljus.

Invid det fasta hindret på ena sidan av vägen ska en polismålad bil placeras med påslagen varningsblinkers och larmanordning i form av blinkande blått runtlysande ljus. På motsatta sidan av vägen placeras ett varningsmärke med texten POLIS och en lykta som blinkar gult ljus eller visar rött fast ljus. Råder mörker, ska polisbilen placeras så att hindret är belyst av bilens strålkastare.

Allmänna råd

Ett fast hinder kan utgöras av ett tungt fordon eller liknande föremål.

Vid planering och genomförande av en insats med ett fast hinder bör polismyndigheten iaktta vad som anges i de allmänna råden till 9 § under rubriken *Användning av spikmatta vid förföljande eller efterföljande*.

Rapportering

14 § Omständigheterna vid ingripandet, anledningen till att våldsanvändning var nödvändig och skälen till varför tekniskt hjälpmedel, förföljande och prejning användes för att stoppa fordon ska, oavsett annan dokumentation i ärendet, dokumenteras utförligt på formulär *Rapport – särskilt hjälpmedel vid våldsanvändning* (RPS 104.5). Ansvarig för att rapporten upprättas är den som beslutade om insatsen.

Det granskande befälet ansvarar för att dokumentationen är fullständig och korrekt samt att den avrapporterande polisen får en direkt återkoppling, om avrapporteringen är bristfällig. Det granskande befälet ansvarar också för att händelsen rapporteras till länspolismästaren.

Polismyndigheten ansvarar för att en kopia av rapporten snarast skickas till Rikspolisstyrelsen.

Utbildning

15 § Vid polismyndigheten ska i erforderlig utsträckning bedrivas utbildning om hur hjälpmedel för att stoppa fordon ska användas. Endast en polis som med godkänt resultat genomgått förarutbildning steg 3, enligt den kursplan avseende förarutbildning som fastställts av Rikspolisstyrelsen, eller motsvarande tidigare kurs får preja ett flyende fordon.

Allmänna råd

Prejning av ett flyende fordon ställer stora krav på körskicklighet och riskmedvetenhet varför denna del av utbildningen vid polismyndigheten bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Lokala föreskrifter

Allmänna råd

Polismyndigheten bör i lokala föreskrifter reglera myndighetens organisation för beslut om insats med tekniska hjälpmedel för att stoppa fordon. I dessa bör särskild vikt läggas vid att beslutsfattare har tillfredsställande kompetens, utbildning och erfarenhet.

Övrigt

16 § Rikspolisstyrelsen får, om särskilda skäl föreligger, medge undantag från dessa föreskrifter.

Denna författning träder i kraft den 1 februari 2012, då Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om vilka hjälpmedel som får användas för att stoppa fordon enligt 10 § 5 och 22 § polislagen (1984:387) m.m. (RPSFS 2008:6, FAP 104-1) ska upphöra att gälla.

På Rikspolisstyrelsens vägnar

BENGT SVENSON

Martin Lundin
(Polisavdelningen)